

Iveta Kažoka, Dārta Pelse, Sintija Tarasova-Dubkeviča

Covid-19 un dzimums. Latvijas gadījuma izpēte

EUROPA

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

EUROPA

Europe needs social democracy!

Why do we really want Europe? Can we demonstrate to European citizens the opportunities offered by social politics and a strong social democracy in Europe? This is the aim of the new Friedrich-Ebert-Stiftung project »Politics for Europe«. It shows that European integration can be done in a democratic, economic and socially balanced way and with a reliable foreign policy.

The following issues will be particularly important:

- Democratic Europe
- Social and ecological transformation
- Economic and social policy in Europe
- Foreign and security policy in Europe

We focus on these issues in our events and publications. We provide impetus and offer advice to decision-makers from politics and trade unions. Our aim is to drive the debate on the future of Europe forward and to develop specific proposals to shape central policy areas. With this publication series we want to engage you in the debate on the »Politics for Europe«!

About this publication

Latvijas gadījuma izpēte liecina, ka Latvijā Covid-19 ierobežošanas un sociāla atbalsta sniegšanas politika ir kopumā bijusi labvēlīga sievietēm. Vidējai sievietei Latvijā, ja vien viņa smagi neraslīma ar Covid-19, pandēmijas laiks varēja izrādīties vieglāks nekā vidējam vīrietim: vairāk sieviešu varēja strādāt attālināti, eksistēja funkcionējošs sociālās drošības tīkls, kas ļāva pensionēto cilvēku ienākumiem (starp senioriem sieviešu skaits pārsniedz vīriešu skaitu pat divas reizes) palielināties 2021. gadā. Taču no šī vispārējā principa ir nozīmīgs izņēmums: sievietes ar bērnu vai skolā vecuma bērniem. Daudz bērnu vai vienu bērnu vecāki visbiežāk ziņoja par pandēmijas negatīvo ietekmi uz viņu garīgo veselību. Atšķirībā no citiem darbiniekiem, kuriem attālinātais darbs bija ieguvums, vecākiem ar skolā vecuma bērniem tas nozīmēja vairāk pienākumu, rūpēties par bērniem darba laikā un nodrošinot viņiem iespējas sekot skolas programmai. Pētījuma autori piedāvā arī turpmāk līdzīgās krīzēs vecākiem piešķirt beznosacījuma atbalstu, kā arī sniegt lielāku palīdzību vecākiem attālināto mācību organizēšanai.

About the authors

Iveta Kažoka, Director of the Centre for Public Policy Providus

Dārta Pelse, Researcher of the Centre for Public Policy Providus

Sintija Tarasova-Dubkeviča, Researcher of the Centre for Public Policy Providus

Responsible for this publication within the FES

Dr. Reinhard Krumm, Director of the Friedrich-Ebert-Foundation in the Baltic States

Krists Šukevičs, Project coordinator of the Friedrich-Ebert-Foundation in Latvia

Covid-19 un dzimums. Latvijas gadījuma izpēte

KOPSAVILKUMS

„Covid-19 un dzimums” ir Latvijas gadījuma izpēte (country study), kas ir veikta kā daļa no starptautiska pētījuma, kura ietvaros pēc Frīdriha Eberta Fonda iniciatīvas tiek analizētas Covid-19 izpausmes 15 valstīs. Ziņojums par katru no valstīm ir izstrādāts saskaņā ar kopējām vadlīnijām, aprakstot Covid-19 izpausmes darba tirgū, izglītībā, sabiedrības veselībā, attiecībā uz vardarbību pret sievietēm, nabadzību, nevienlīdzību un valdības reakciju uz pandēmijas sekām sabiedrībā. Datu analīzei seko secinājumi, bet pētījuma noslēgumā tiek ieteiktas konkrētas rīcībpolitikas.

COVID-19 PANDĒMIJAS IZPLATĪBAS GAITA LATVIJĀ

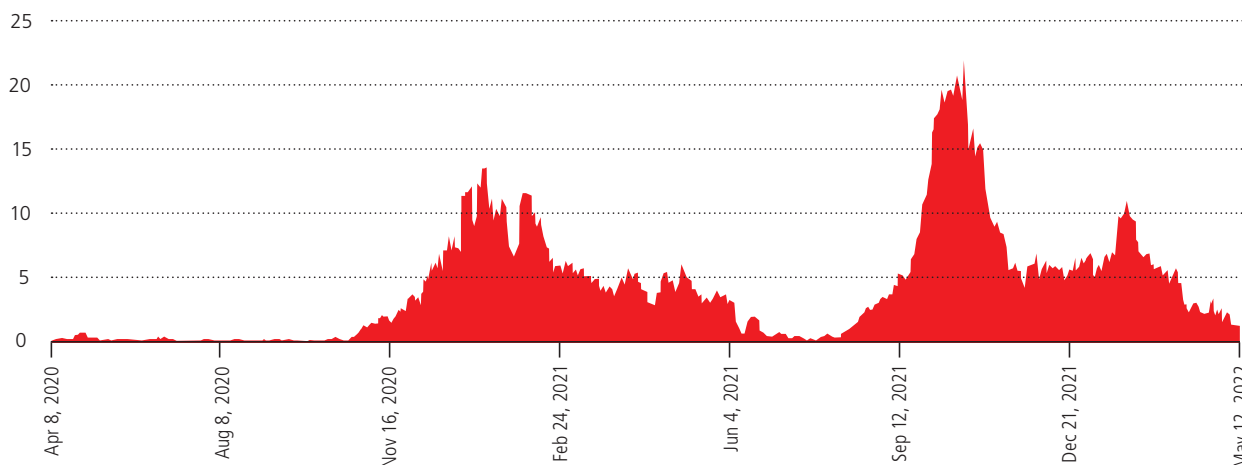
Covid-19 pandēmija Latviju ietekmēja smagi. No pandēmijas sākuma līdz 2022. gada 10. maijam apstiprināto Covid-19 gadījumu un mirušo skaits ir bijis ievērojami lielāks, nekā vidēji Eiropas Savienībā¹. Pozitīvu Covid-19 testu skaits ir pielīdzināms aptuveni 45% no sabiedrības, 5792 nāves gadījumi - 0,3 % no Latvijas iedzīvotājiem.

Pandēmijas sākumā, 2020. gada pirmajā pusē, spēkā bija drastiski ierobežojumi. Kā redzams zemāk atrodamajā diagrammā, kas tika izveidota, izmantojot resursu „Our World in Data”, šie pasākumi palīdzēja atbīdīt pirmā lielā viļņa sākumu uz vasaras beigām. Kopumā Latviju piemeklēja trīs lieli un nāvējoši Covid-19 viļņi. Covid-19 izraisīto nāves gadījumu skaits kulmināciju sasniedza 2021. gada novembrī, atspoguļojot Latvijas ar senioru vakcināciju saistītos izaicinājumus.

Figure 1

Daily new confirmed COVID-19 deaths per million people

7 day rolling average. Due to varying protocols and challenges in the attribution of the cause of death, the number of confirmed deaths may not accurately represent the true number of deaths caused by COVID-19.

2020. gada 12. maijā valdība izziņoja ārkārtas stāvokli sabiedrības veselībā. Vairums ārkārtas pasākumu stājās spēkā 2020. gada 9. jūnijā. Pirmās pandēmijas fāzes sākumu 2020. gada pirmajā pusē raksturo šāda valsts politika: 1) stingrs publisko pasākumu aizliegums; 2) 2 + 2 princips (pulcēšanās ierobežojums līdz divām personām, kurām pat ārā jāievēro 2 metru distance – izņēmums ir ģimenes un darba kolektīvi); 3) mācību pārtraukšana skolās visos līmeņos, sākot ar 13. martu līdz mācību gada beigām maijā/jūnijā.

Otrais ārkārtas pasākumu komplekss tika ieviests laikā no 2020. gada 9. novembra līdz 2021. gada 6. aprīlim. Latvijas valdība šajā laika posmā pieņēma dažādus ierobežojumus, tos nemitīgi mainot. Īpaši jāatzīmē vairākas dienas ziemas brīvdienās, kad tika ieviesta komandantstunda (“mājsēde”).

Nākamā Covid-19 fāze 2021. gada rudens/ziemā izrādījās visnāvējošākā neveiksmīgas senioru vakcinācijas kampaņas rezultātā, kā arī tādēļ, ka valdība nebija sagatavojusies slimnīcu pārslodzei. 2021. gada 11. oktobrī valdība izziņoja ārkārtas pasākumus un ierobežojumus, kuros ietilpa nakts komandantstunda (vairākas nedēļas), skolu slēgšana (izņemot 1–3. klasi) un ļoti stingri publiskas pulcēšanās ierobežojumi. Omikrona varianta parādīšanās un augsto infekcijas rādītāju dēļ ārkārtas situācija bija spēkā līdz 2022. gada 28. februārim, bet ar mainīgiem ierobežojumiem.

Pandēmijas laikā atsevišķu nozaru uzņēmumiem un daļai darbinieku tika ieteikts vai prasīts slēgt darbavietas un strādāt no mājām. Dīvos laika posmos (no 2020. gada 19. decembra līdz 2021. gada 7. februārim un no 2021. gada 21. oktobra līdz 2021. gada 14. novembrim) tika izteikta prasība slēgt darbavietas un strādāt no mājām visiem darbiniekiem, izņemot tos, kuri veica ļoti svarīgas funkcijas. Latvijas valdība ieviesa kompensējošus pasākumus, lai apmaksātu to darbinieku darbu, kuru nebija iespējams veikt ierobežojumu dēļ (piemēram, māksliniekiem, tirdzniecības darbiniekiem, kordirģentiem utt.)

COVID UN IZMAIŅAS DARBA TIRGŪ

Latvijā Covid-19 pandēmijas laikā **nodarbinātības līmenī** izmaiņas bija nelielas, salīdzinot ar kopējām ar nodarbinātību saistītajām svārstībām pēdējo 15 gadu laikā. Sākoties Covid-19 pandēmijai, bezdarba līmenis 2020. gadā pieauga par diviem procentpunktiem (no 6,3 % 2019. gadā līdz 8,1 % 2020. gadā) un tad samazinājās līdz 7,6 % 2021. gadā².

Visu pandēmijas laiku vīriešu bezdarba līmenis bija augstāks nekā sievietes bezdarba līmenis. Vīriešu bezdarba līmenis augstāko punktu – 10,2% – sasniedza 2020. gada otrajā ceturksnī, bet sievietes bezdarba līmenis – 7,7% – 2020. gada trešajā ceturksnī.

Tas, ka vīriešu bezdarba līmenis ir augstāks nekā sievietes bezdarba līmenis, ir bijusi ilgtermiņa tendence Latvijas sabiedrībā. Tomēr dažās darbinieku grupās ir izņēmumi. Piemēram, starp nepietiekami nodarbinātiem nepilna laika darbiniekiem (cilvēkiem, kuri vēlētos strādāt vairāk nekā uz

pusslodzi, bet nevar atrast papildu darbu) bezdarba līmenis starp sievietēm ir bijis konstanti augstāks nekā starp vīriešiem. Tādēļ ir svarīgi atzīmēt, ka 2019.–2021. gadā nepietiekami nodarbināto nepilna laika darbinieku skaits ievērojami samazinājās, samazinot nepietiekamās nodarbinātības atšķirības starp dzimumiem.

Kopumā, salīdzinot ar citām vecuma grupām, nepietiekama nodarbinātība palielinājās jauniešu vidū (15 līdz 24 gadi). Ilgtermiņa bezdarba līmenis pirms un pēc pandēmijas saglabājās gandrīz konstants.

Latvijā jau ilgi pastāv atšķirības starp dzimumiem **profesionālā statusa** ziņā – vīriešu darba devēju īpatsvars pastāvīgi ir bijis augstāks nekā sievietes, un šī atšķirība saglabājas arī pandēmijas laikā. Tas pats novērojums ir spēkā pašnodarbinātajiem³.

Pamanāma jauna tendence Covid-19 pandēmijas laikā: arvien vairāk darbinieku atzina, ka **personīgajiem un ģimenes pienākumiem bijusi** papildu nozīme, pieņemot lēmumus par nodarbinātību. 2021. gadā ekonomiski neaktīvo cilvēku daļa personīgu vai ģimenes pienākumu dēļ sasniedza vēl nepieredzētu līmeni, salīdzinot ar laiku, kad 2002. gadā sākās šādu datu vākšana. Īpaši strauji attiecīgie rādītāji palielinājās 2020. gada pēdējā ceturksnī (ko raksturoja ilgi ierobežojumi vairākās ekonomisko aktivitāšu jomās un skolu slēgšana).

Līdzīga tendence ir vērojama attiecībā uz nepilna laika darbu. 2021. gadā izteikti pieauga personīgie vai ar ģimeni saistītie iemesli, lai strādātu tikai nepilna laika darbu, ar vienu īpatsvaru sievietēm (23,9 % no visām nepilna laika darbu strādājošām sievietēm 2021. g.) un vīriešiem (22 %)⁴. Tomēr, salīdzinot ar sievietes viedokli citās Eiropas Savienības dalībvalstīs, Latvijas sievietes retāk atzīmēja, ka pandēmija viņas kavēja strādāt apmaksātu darbu tādēļ, ka būtu palielinājusies mājas darbu slodze (20 % Latvijā un 25 % Eiropas Savienībā kopumā)⁵.

2020. gadā **dzimumu darba apmaksas atšķirības** turpināja palielināties, tāpat kā pēdējā desmitgadē, pirmoreiz sasniedzot augstāko līmeni Eiropas Savienībā⁶. Tas attiecas uz visām vecuma grupām, izņemot cilvēkus, kuri vecāki par 65 gadiem. Dzimumu atšķirības darba apmaksas ziņā sasniedza augstāko līmeni gan privātajā, gan valsts sektorā. Īpaši izteikts bija dzimumu darba apmaksas atšķirību pieaugums nepilna laika darbiniekiem⁷.

Raksta tapšanas laikā salīdzināmi dati par 2021. gadu vēl nebija pieejami. Faktiski dati, kas pieejami par 2021. gada pirmo ceturksni, liecina par strauju darba samaksas atšķirību samazināšanos starp dzimumiem, sasniedzot tik zemu līmeni, kāds pirms tam nebija pieredzēts vismaz 15 gadus. Tas attiecas gan uz valsts, gan privāto sektoru⁸. Vēl nav skaidrs, vai minētā tendence saglabājas visu gadu.

26 % Latvijas sievietes ziņo par lielāku finansiālo atkarību no sava partnera, radniekiem vai draugiem Covid-19 pandēmijas laikā. Tas ir vairāk, nekā vidēji Eiropas Savienībā (19 %)⁹.

2021. gadā aptuveni 27 % Latvijas iedzīvotāju vai nu pilnīgi (12 %), vai daļēji (15 %) strādāja attālināti (tāldarbā). Attālinātais darbs lielā mērā ir saistīts ar ienākumu kvintilēm. Mazāku ienākumu grupā tikai 6 % cilvēku varēja strādāt attālināti, bet lielāku ienākumu grupā – 45%. Vērts atzīmēt, ka attālināti varēja strādāt vairāk sievietes (33 %) nekā vīrieši (21 %). Galvenais iemesls turpināt darbu klātienē: darba raksturs padara attālinātu darbu neiespējamu¹⁰.

NABADZĪBA UN IENĀKUMU NEVIENLĪDZĪBA

Salīdzinot ar Eiropas Savienības vidējo līmeni, Latvijā ir tikpat daudz sievietes, kuras ziņo par pandēmijas **negatīvo ietekmi uz saviem ienākumiem** (37 % Latvijā un 38 % ES)¹¹.

Šī raksta tapšanas laikā dati par nabadzību un ienākumu nevienlīdzību ir pieejami vienīgi par pirmo pandēmijas gadu, un pat šie dati ir tikai provizoriski.

Pēdējā dekādē ir bijusi pastāvīga tendence – palielinājusies dzimumu nevienlīdzība saistībā ar **nabadzības risku**. Kopš 2011. gada vīriešiem nabadzības risks ir svārstījies 19–20% robežās. Sievietēm tas palielinājās no 19 % 2011. gadā līdz 26 % 2020. gadā¹². Jāatzīmē, ka šāda nevienlīdzība ir ļoti izteikta starp cilvēkiem, kuri sasnieguši pensioņošanās vecumu – 65 gadus. Faktiski jaunākās vecuma grupās šāda nevienlīdzība nepastāv vai tā ir neliela (piemēram, vecuma grupā no 25 līdz 64 gadiem). Sievietēm vecumā no 18–24 gadiem ir pat mazāks nabadzības risks kā vīriešiem.

Tomēr cilvēkiem, kuri sasnieguši pensijas vecumu, pēdējā dekādē ir uzrādījusi lielāku nabadzības risku arī vīriešiem (35 % 2020. gadā, neliels kāpums no iepriekšējā gada), bet jo īpaši sievietēm (50 % 2020. gadā). Iespējams, kaut arī tas nav noteikti zināms, ka 2021. gada dati uzrādīs zināmu nabadzības riska samazināšanos valdības politikas dēļ, 2021. gadā nodrošinot 200 eiro sociālā atbalsta maksājumu katram pensionāram, kā arī papildu pabalstus pret Covid-19 vakcinētajiem senioriem.

Jāatzīmē, ka to cilvēku īpatsvars, kuri dzīvo **zem minimālā ienākuma līmeņa** (kā noteikts Eiropas Savienības statistiskā par ienākumiem un dzīves apstākļiem EU-SILC), pēdējo divdesmit gadu laikā nav bijis nemainīgs. Sieviešu skaits, kuras dzīvo zem minimālā ienākumu līmeņa, nav bijis konstanti zemāks par vīriešu skaitu, un tā ir arī 2020. gadā (sievietes: 7,5 vīrieši: 7,9%)¹³.

Tieši otrādi, dati, kas mēra **materiālās nevienlīdzības un sociālās atšķirtības līmeni** norāda uz izteiktu samazinājumu kopš datu vākšanas sākuma 2015. gadā. Tas attiecas gan uz vīriešiem, gan sievietēm un samazinājuma tendence saglabājas visā pandēmijas laikā (vīriešiem: 13 % 2020. gadā, 10 % 2021. gadā; sievietēm: 16 % 2020. gadā, 12 % 2021. gadā)¹⁴. Minētie dati attiecas uz visām vecuma grupām. Tie attiecas arī uz smagu materiālo nenodrošinātību un sociālo atstumtību¹⁵.

Pēdējo divu dekāžu laikā **ienākumu nevienlīdzība** (mērīta pēc Džini koeficienta) Latvijā kopumā ir bijusi ar samazinājuma tendenci, svārstoties uz augšu un leju. Pirmajā – 2020. – pandēmijas gadā tika novērots Džini koeficienta pieaugums no 34,5 % līdz 35,7 %, tomēr šim koeficientam ir bijuši līdzīga mēroga kāpumi un kritumi visu pēdējo dekādi¹⁶.

COVID UN VESELĪBAS PROBLĒMAS

2020.–2021. gadā turpinājās gadu desmitiem ilgā tendence, ka Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuri **paši vērtē savu veselību kā labu** vai ļoti labu, lēni, bet stabili palielinās. Tas attiecas gan uz vīriešiem, gan sievietēm¹⁷.

Tajā pašā laika intervālā nebija ievērojama izmaiņu – ne starp vīriešiem, ne sievietēm – attiecībā uz ziņām par problēmām, kas pēdējo sešu mēnešu laikā varētu būt ierobežojušas viņu darba un atpūtas aktivitātes. Faktiski, to cilvēku skaits, kuri ziņoja par veselības problēmām, pat samazinājās¹⁸.

Pēc Latvijas Slimību profilakses un kontroles centra savāktajiem datiem¹⁹ kopš pandēmijas sākuma ir **pamanāmas dzimumu atšķirības apstiprināto pozitīvo Covid-19 testu** ziņā. Zēni un meitenes saņēma Covid-19 pozitīva testa rezultātus aptuveni vienādā daudzumā, bet, sasniedzot 20 gadu vecumu, pozitīvus testa rezultātus biežāk saņēma sievietes nekā vīrieši. No cilvēkiem, kuri miruši ar Covid-19, 53 % ir sievietes.

Tas varētu daļēji atspoguļot Latvijas sabiedrības demogrāfisko situāciju, kur, sākot ar 50 gadu vecumu, ir vairāk sievietes nekā vīrieši, sasniedzot attiecību 2:1 vecumā 65+. Tomēr šāds paskaidrojums neatrisina jautājumu attiecībā uz cilvēkiem, kuri ir jaunāki par 50 gadiem. Dažas ticamas hipotēzes varētu būt: a) lielāka sieviešu vēlme veikt testus; b) obligāta prasība veikt testus dažās profesijās, kurās dominē sievietes.

LATVIJĀ IR VAIRĀKAS TAUTSAIMNIECĪBAS NOZARES, KURĀS DOMINĒ SIEVIETES

Viena šāda nozare ir veselības aprūpe un sociālais darbs. Minētajā jomās kopš Covid-19 pandēmijas sākuma līdz 2021. gada 6. jūnijam 18 % no visiem darbiniekiem bija pozitīvi Covid-19 testi²⁰. Tas bija lielākais Covid - 19 pozitīvo gadījumu skaits kādā no nozarēm konkrētajā laika periodā. Aptuveni 85 % cilvēku, kuri nodarbināti cilvēka veselības un sociālā darba sektorā, ir sievietes²¹.

Tikpat augsts procents (18%) pozitīvu Covid-19 gadījumu (kā daļa no kopējā šajā nozarē nodarbināto cilvēku skaita) noteiktajā laika posmā tika fiksēts sektorā „Citi pakalpojumi apkalpošanas jomā”, kur pamatā strādā cilvēki, kuri nodrošina skaistumkopšanas pakalpojumus. Līdzīgi kā veselības pakalpojumu nozarei, vairums šajā jomā nodarbināto cilvēku ir sievietes (82 %). 2021. gada aprīlī Slimību profilakses un kontroles centra pārstāvis pat uzsvēra, ka cilvēki, kuri strādā skaistumkopšanas nozarē, biežāk inficējas ar Covid-19 nekā cilvēki no citām nozarēm²².

82 % no visiem **izglītības** nozarē strādājošajiem ir sievietes, un šajā nozarē vienmēr bijis augsts Covid-19 pozitīvo testu procents. 60 % no valsts pārvaldē nodarbinātajiem ir sievietes, un šajā sektorā ir augstākais absolūtais pozitīvo Covid-19 testu skaits (līdz 2021. gada 6. jūnijam).

Tātad, kopš pandēmijas sākuma līdz 2021. gada 6. jūnijam trīs visvairāk skartās nozares (pozitīvo Covid-19 testu skaits pret kopējo nozarē nodarbināto skaitu) bija arī tās, kurās vai nu vairums, vai visi nodarbinātie bija sievietes.

2021./2022. gadā Centrālā statistikas pārvalde veica aptauju, lai saprastu, kādā mērā Covid-19 atstāja negatīvu ietekmi uz cilvēku **garīgo veselību**. Puse no iedzīvotājiem uzskata, ka Covid-19 atstāja negatīvu iespaidu uz viņu garīgo veselību, 49 % uzskata, ka tas neatstāja iespaidu, bet 1 % uzskata, ka iespaids bija pozitīvs. Jāatzīmē, ka ir uzskatu atšķirības starp dzimumiem. 53 % sieviešu un 47 % vīriešu pēdējo 12 mēnešu laikā izjuta negatīvu ietekmi. Negatīvā ietekme bija īpaši izteikta vientuļo vecāku vidū (66 %) un vecāku vidū, kuriem ir trīs bērni un vairāk (64 %). Vismazākā negatīvā ietekme bija uz pensionāriem²³.

Salīdzinot ar sievietēm citās Eiropas Savienības dalībvalstīs, Latvijas sievietes salīdzinoši mazāk ziņo par Covid-19 dažādu ierobežojumu negatīvu ietekmi uz viņu garīgo veselību, konkrēti minot iepirkšanās, ceļošanas, pasākumu apmeklēšanas un tikšanos ierobežojumus²⁴.

COVID UN KRĪZES PĀRVARĒŠANA

Pirmajā pandēmijas gadā (2020) turpinājās dekādi ilgā tendence **palielināties neto ienākumiem** gan indivīdiem (no vidējā izlīdzinātā neto ienākumu apjoma 736 eiro 2019. gadā līdz 786 eiro 2020. gadā), gan mājāsaimniecībām (mājāsaimniecībām pieejamie ienākumi: 1331 eiro 2019. gadā un 1430 eiro 2020. gadā). Salīdzināmi dati par 2021. gadu vēl nav pieejami.

Laikā no 2020. līdz 2021. gadam Latvijas valdība centās ierobežot krīzes sociālo ietekmi ar šādiem galvenajiem **to mazinošiem pasākumiem**:

- 1 nodarbinātības un atlīdzības līmeņa uzturēšana tiem valsts sektora darbiniekiem, kuri pilnīgi vai daļēji nevarēja īstenot savus pienākumus Covid-19 ierobežojošo pasākumu dēļ;
- 2 algu aizstāšanas pasākumi (ar izdevumu griestiem) tiem tirdzniecības un bezpeļņas sektora darbiniekiem, kuri nevarēja strādāt Covid-19 ierobežojošo pasākumu dēļ (piemēram, izklaides, kultūras, sporta, skaistumkopšanas jomā);
- 3 2021. gadā, ieviešot vienreizēju pabalstu 500 eiro apmērā par katru bērnu un 200 eiro katram pensionāram. Turklāt pilsoņiem, kuri bija sasnieguši 60 gadu vecumu, tika ieteikts vakcinēties pret Covid-19 ar iespēju iegūt papildu 100 eiro piecu mēnešu maksājumos no 2021. gada novembra līdz 2022. gada martam.

Valdība arī ieviesa citus pasākumus, piemēram, lai glābtu privātā sektora darbavietas vai palīdzētu pašvaldībām, finansējot krīzes sociālos pabalstus cilvēkiem, kuriem tie bija nepieciešami.

Tomēr, kad mājāsaimniecībām lūdza novērtēt izmaiņas ienākumu līmenī pirmajā pandēmijas gadā (2020), vairāk mājāsaimniecību (21 %) ziņoja par ienākumu samazināšanos nekā par palielināšanos (13 %); 66 % mājāsaimniecību ienākumi palika tajā pašā līmenī. Otrajā pandēmijas gadā (2021) vairāk cilvēku ziņoja par ienākumu pieaugumu (19 %), lai gan viņu relatīvais skaits joprojām bija mazāks par tiem, kuri ziņoja par pretējo (22 %). Vairāk nekā puse no tiem, kuri bija zaudējuši ienākumus, to skaidroja ar šādiem cēloņiem: saīsināts darba laiks, samazināts atalgojums, strādājot vienā un tajā pašā darbavietā, un nevēlama pašnodarbinātības samazināšana. Tie, kuru ienākumi pieauga, visbiežāk to skaidroja ar sociālo pabalstu palielinājumu. Tas īpaši attiecas uz gados vecākiem cilvēkiem, kuri dzīvo vieni (76 %) un zemāko ienākumu kvintilēm²⁶.

Kopumā valdības politiku Covid-19 laikā var raksturot kā sociāli atbildīgu: pamatā tika atbalstītas cilvēku grupas ar zemiem ienākumiem un ģimenes ar bērniem. Par to liecina arī novērojums, ka starp augstu un zemu ienākumu pārstāvjiem nav atšķirības viņu pašnovērtējumos attiecībā uz Covid-19 pandēmijas ietekmi uz viņu garīgo veselību²⁷. Provizoriskie dati par 2021. gadu parāda, ka **ekonomiskā spriedze** 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, bija zemāka visās ienākumu kvintilju grupās²⁸.

Kā iepriekš minēts, sievietēm Latvijā, īpaši pensijas vecumā, ir lielāks nabadzības risks, tādēļ ad hoc atbalsts pensionāriem bija ļoti vērtīgs. Svarīgs bija arī 500 eiro maksājums par katru bērnu 2021. gadā. 2020. gadā veiktā izpēte parādīja, ka pirmajā Covid-19 gadā sievietes bija vairāk iesaistītas bērnu aprūpē un izglītībā²⁹, līdz ar to šīs valdības atbalsts 2021. gadā daļēji no valdības puses tika komunicēts kā pateicība mātēm.

COVID UN SKOLAS

2020. gada 13. martā Latvija notika pāreja uz attālinātajām mācībām visiem skolēniem – tās ilga līdz mācību gada beigām.

Kopš tā brīža skolu slēgšana Latvijā kļuva neprognozējam. Skolas rudenī atsāka mācības klātienē, bet oktobra vidū, sākoties pirmajam lielajam Covid-19 vilnim, pārgāja uz tālmācību. Pēc tam mācības tika organizētas atbilstoši dažādiem modeļiem, atkarībā no tobrīd spēkā esošā valdības lēmuma. Piemēram, jaunākajiem bērniem kādā brīdī tika atļauts atgriezties skolā vai klātienē mācības tika atļautas tajās pašvaldībās, kur ir zems infekcijas līmenis. 2021. gadā bija mainīgi posmi ar mācībām klātienē un attālinātajām mācībām – atkarībā no tā brīža Covid-19 ierobežošanas politikas.

Prognozējamības trūkums un nepieciešamība rūpēties par bērniem mājās, kā arī nodrošināt **attālināto mācību pro-**

cesu bija īpaši sarežģīts sievietēm. Pētījums, kurā bija iekļauta aptauja, kas tika veikta 2020. gada septembrī, liecināja, ka sievietes ir saskārušās ar lielāku spriedzi un grūtībām apvienot dažādus pienākumus, tostarp attālināto darbu un bērnu izglītību³⁰. Tā pati viedokļu aptauja liecināja, ka 41 % no vecākiem ar bērniem skolas vecumā vērtēja attālinātās mācības kā sliktas (43 % kā apmierinošas, 16 % kā labas)³¹.

Nedaudz pārsteidzoši, ka Eurobarometra aptaujā 2022. gada sākumā Latvijas sievietes neizceļas, vērtējot pandēmijas ietekmi uz viņu **darba un privātās dzīves līdzsvaru**. 44 % Latvijas sieviešu atzīst, ka pandēmijai ir negatīva ietekme, kas ir tikpat liels procents kā vidēji Eiropas Savienībā³².

COVID UN VARDARBĪBA PRET SIEVIETĒM

Covid-19 pandēmija Latvijā turpināja ilglaicīgo noziedzības samazināšanās tendenci. Latvijā vīrieši biežāk kļūst par nozieguma upuriem nekā sievietes, un tas pats attiecas arī uz 2020. un 2021. gadu.

2020. gadā tika nogalinātas 30 sievietes, 2021. gadā – 26, šie skaitļi atbilst kopējai samazinājuma tendencei. Samazinājies arī tīšo miesas bojājumu un uzbrukumu skaits, kuros cietušas sievietes. Tomēr reģistrēto izvarošanu un seksuālas vardarbības gadījumu skaits pret sievietēm samazinājās 2020. gadā un tad strauji pieauga 2021. gadā³³.

2022. gada sākuma aptaujas rezultāti liecina, ka 56 % sieviešu Latvijā uzskata, ka pandēmija ir izraisījusi **fiziskās un emocionālās vardarbības** pieaugumu pret sievietēm. Skaitis ir zem ES vidējā (77 %)³⁴.

14 % sieviešu Latvijā atzīmē, ka zina kādu savā draugu lokā, kurš ir personīgi izjutis **vardarbību vai jaunprātīgu izmantošanu mājās apstākļos** pandēmijas laikā (ES vidējais rādītājs arī ir 14 %) Latvijā aizskaršana uz ielas ir mazāk izplatīta vardarbības forma, bet vardarbība tiešsaistē pret sievietēm ir biežāka vardarbības forma, salīdzinot ar Eiropas Savienības vidējiem rādītājiem³⁵.

SECINĀJUMI UN POLITIKAS REKOMENDĀCIJAS

Kopumā Latvija veiksmīgi tikusi galā ar Covid-19 krīzes sociālo ietekmi. Laikposmā no 2020. līdz 2021. gadam turpinājās dažas no pozitīvajām ilgtermiņa tendencēm: nabadzības samazināšanās, iedzīvotāju veselības stāvokļa uzlabošanās un noziedzības līmeņa pazemināšanās.

Vidējai sievietei Latvijā, kas smagi nesašlima ar Covid-19, iespējams, pandēmijas laikā pat bija vieglāka dzīve nekā vidējam vīrietim, vairāk sieviešu varēja strādāt attālināti, bija funkcionējošs sociālās drošības tīkls, kas ļāva pensionēto cilvēku ienākumiem (starp kuriem sieviešu skaits pārsniedz vīriešu skaitu pat divas reizes) pat palielināties 2021. gadā un senioru vidū, atbilstoši viņu pašu ziņojumiem, pandēmi-

jai bija mazāka ietekme uz garīgo veselību, nekā jebkurā citā iedzīvotāju grupā.

No šī vispārējā novērojuma ir kāds atzīmēšanas vērts svarīgs izņēmums: sievietes ar maziem bērniem un skolas vecuma bērniem. Vientuļie vecāki, kā arī vecāki ar vismaz trīs bērniem ziņoja par vislielāko pandēmijas ietekmi uz viņu garīgo veselību. Atšķirībā no citiem darbiniekiem, kuriem attālinātais darbs bija ieguvums, vecākiem ar skolas vecuma bērniem tas nozīmēja vairāk pienākumu, rūpējoties par bērniem darba laikā un nodrošinot viņiem iespējas sekot skolas programmai.

Analīzes rezultātā mēs esam nonākuši pie šādiem rīcībpoliticās ieteikumiem:

- 1 Trūkstot izsmeļošiem datiem par 2021. gadu, pašlaik ir indikatīvi pierādījumi tam, ka beznosacījuma sociālie pabalsti, kurus valdība nodrošināja visiem pensionāriem un vecākiem ar nepilngadīgiem bērniem, atstāja pozitīvu ietekmi uz nabadzības samazināšanu Latvijā un samazināja pandēmijas negatīvo ietekmi uz garīgo veselību. Tāpēc valdībai un politikajām partijām būtu rūpīgi jāanalizē minēto pasākumu ietekme, un jāapsver iespēja beznosacījumu atbalstu padarīt par daļu no reaģēšanas instrumentārija arī nākotnē iespējamām krīzēm.
- 2 Veidojot Covid-19 ierobežojumu un sociālā atbalsta politikas, Latvijas valdība neanalizēja to potenciālo ietekmi uz dzimumu vienlīdzību. Veikt šādu analīzi, pat ja tā būtu vispārīga, būtu ieteicams nākotnē, citās krīzēs.
- 3 Skolu un bērnudārzu slēgšana izrādījās vislielākais izaicinājums nodarbinātajiem vecākiem. Nākotnē valdībai jāsniedz lielāks atbalsts vecākiem, piemēram, apmaksātas psiholoģiskās palīdzības formā, piešķirot papildu brīvdienas un piesaistot atbalsta skolu personālu (skolotāju palīgus) mācību atbalsta nodrošināšanai, lai šis atbalsta personāls varētu strādāt ar bērniem tiešsaistē.
- 4 Internetā jāpublisko anonimizēti, reāllaika dati par policijas izsaukumiem uz mājas (sadzīves) konfliktiem. Šādi būtu iespējams monitorēt un savlaicīgi reaģēt uz tendencēm, kas liecina par vardarbību ģimenē.

Atsauces

- 1 Johns Hopkins University CSSE COVID-19 Data. Timekļa vietne <https://ourworldindata.org/> (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 2 Šajā un nākamajos trīs punktos visi dati tiek ņemti no Latvijas oficiālā statistikas portāla, statistikas datubāzes NBB010 (Bezdarba līmenis pēc tautības un dzimuma), NBB130 (Bezdarbu raksturojošie papildu rādītāji pa vecuma grupām un pēc dzimuma), NBB160c (NBB160c. Bezdarbnieku skaits un bezdarba līmenis pēc dzimuma un vecuma grupām), NBB040 (Ilgstošā bezdarba līmenis (ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā) pēc dzimuma). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 3 Šajā punktā ir dati no Latvijas Oficiālā statistikas portāla statistikas datubāzes NBL070 (Nodarbināto skaits pēc profesionālā statusa un dzimuma). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 4 Latvijas oficiālās statistikas portāls statistikas datubāze NBL110 (nepilna laika darba iemesli) un NBN030 (neaktīvā sabiedrības daļa, kura nemeklē darbu). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 5 Eiropas Parlaments. *Flash Eurobarometer "Women in times of Covid-19"*. (Lauka pētījumi: 25.01 - 02.03.2022.) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 6 Eurostat tabula *Gender pay gap in unadjusted form by NACE Rev. 2 activity - structure of earnings survey methodology*. Informācija pēdējo reizi atjaunināta: 25-02-2022. (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 7 Dati no Latvijas Oficiālā statistikas portāla, statistikas datubāzes DSA050 (Vidējie mēneša ienākumi bruto vīriešiem un sievietēm un dzimumu atšķirības apmaksas ziņā pirmajā ekonomiskās aktivitātes ceturksnī (eiro, %)). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 8 Šajā punktā visi dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzēm Nr. DSA010 (Neizlīdzināta atšķirība darba samaksā starp dzimumiem oktobrī, sadalot pēc ekonomiskajām aktivitātēm (%)), DSA020 (Neizlīdzināta atšķirība darba samaksā pilna un nepilna darba laika darbiniekiem oktobrī (%)), DSA030 (Neizlīdzināta atšķirība darba samaksā oktobrī pa nozarēm (%)), DSA040 (Nekoriģēta dzimumu darba samaksas atšķirība oktobrī pa vecuma grupām). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 9 Eiropas Parlaments. *Flash Eurobarometer "Women in times of Covid-19"*. (Lauka pētījumi: 25.01 - 02.03.2022.) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 10 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes MOD21_03. (Attālināta darba iespējas personām, kas sasniegušas 16 vai vairāk gadu vecumu Covid-19 krīzes laikā (%)). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 11 Eiropas Parlaments. *Flash Eurobarometer "Women in times of Covid-19"*. (Lauka pētījumi: 25.01 - 02.03.2022.) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 12 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes NNR020 (Nabadzības riska indekss pēc dzimuma un vecuma). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 13 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes NNR020 (Personu īpatsvars zem minimālā ienākuma līmeņa pēc dzimuma un vecuma (%)). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 14 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes NNN181 (Materiālas nenodrošinātības un sociālās atšķirtības indekss personām pēc dzimuma un vecuma grupas) (procentos). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 15 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes NNN171 (Iedzīvotāju īpatsvars, kuri pakļauti lielam nabadzības riskam vai sociālai atstumtībai pēc vecuma un dzimuma) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 16 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes NNI030 (Džini koeficients (%)) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 17 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes IVP010 (Veselības stāvokļa pašnovērtējums 16 gadus veciem un vecākiem iedzīvotājiem(%)). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 18 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes IVP031 (Veselības problēmas, kas vismaz pēdējos sešus mēnešus ir traucējušas vai ierobežējušas ikdienas aktivitātes mājās, darbā vai atpūtā 16 gadus veciem un vecākiem iedzīvotājiem pēc dzimuma un ekonomiskās aktivitātes statusa (%)). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 19 Slimību profilakses un kontroles centra Covid-19 statistikas dati <https://www.spkc.gov.lv/lv/covid-19-statistika> (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 20 Latvijas Republikas Ekonomikas Ministrijas dati. Ministru kabineta prezentācija 29.06.2021. Prezentācija ir pieejama šeit: https://tap.mk.gov.lv/doc/2021_06/20210629_covid.1574.pdf (Pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 21 Šajā punktā ir dati no Latvijas Oficiālās statistikas portāla statistikas datubāzes NBL040 (Nodarbināto skaits pēc profesionālā statusa un dzimuma (NACE 2.red.)). (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 22 TV3.LV news story: Dati liecina, ka riski saslimt ar Covid-19 skaistumkopšanas nozare strādājošo vidū ir augstāki" (Data prove that there are higher risks of getting infected with Covid-19 in the beauty care industry), <https://zinas.tv3.lv/dati-liecina-ka-riski-saslimt-ar-covid-19-skais-tumkopšanas-nozare-stradajoso-vidu-ir-augstaki/> (published: 8.0.2021) (last accessed: 10.5.2022)
- 23 COVID-19 ietekme: garīgā veselība. Centrālās statistikas pārvaldes preses relize. <https://stat.gov.lv/en/statistics-themes/economy/covid/8358-covid-19-impact-mental-health> (pēdējo reizi skatīts: 10.5.2022.)
- 24 Eiropas Parlaments. *Flash Eurobarometer "Women in times of Covid-19"*. (Lauka pētījumi: 25.01 - 02.03.2022.) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 25 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes MISO010 (Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi (eiro mēnesī) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 26 Vairāk nekā piektdaļai mājsaimniecību ienākumi gada laikā ir samazinājušies. Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes preses relize. Publicēts: 7.6.2021.
- 27 Dati iegūti no oficiālā Latvijas statistikas portāla statistiskās datubāzes MOD21_04 (Covid-19 krīzes ietekmes uz sabiedrības garīgo veselību pēdējo 12 mēnešu laikā vērtējums (%)). (pēdējo reizi apskatīts: 10.05.2022.)
- 28 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes NNN040 (Iedzīvotāju ekonomiskā spriedze) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 29 Kruks, Sergejs et.al. Rīgas Stradiņa Universitāte, 2020: Pandēmijas sekas. Socioloģisko aptauju, sekundāro datu, mediju satura un dokumentu analīze. https://lzp.gov.lv/wp-content/uploads/2021/04/ietvarpetijums_-29_30_31_32_zinojumem_marts.pdf (publicēts 2021. gada martā) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 30 Ibid, 47-48. lpp.
- 31 Ibid, 39. lpp.
- 32 Eiropas Parlaments. *Flash Eurobarometer "Women in times of Covid-19"*. (Lauka pētījumi: 25.01 - 02.03.2022.) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 33 Dati iegūti no Latvijas Oficiālās statistikas portāla, statistikas datubāzes NOC010 (Cietušo personu skaits un noziedzīgu nodarījumu skaits, kuros cietušas personas) (pēdējo reizi skatīts: 10.5.2022.)
- 34 Eiropas Parlaments. *Flash Eurobarometer "Women in times of Covid-19"*. (Lauka pētījumi: 25.01 - 02.03.2022.) (pēdējo reizi skatīts: 10.05.2022.)
- 35 Ibid.

Friedrich-Ebert-Stiftung

The Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) is the oldest political foundation in Germany with a rich tradition dating back to its foundation in 1925. Today, it remains loyal to the legacy of its namesake and campaigns for the core ideas and values of social democracy: freedom, justice and solidarity. It has a close connection to social democracy and free trade unions.

FES promotes the advancement of social democracy, in particular by:

- political educational work to strengthen civil society;
- think tanks;
- international cooperation with our international network of offices in more than 100 countries;
- support for talented young people;
- maintaining the collective memory of social democracy with archives;
- libraries and more.

IMPRINT

© 2022

**Regional Office of the
Friedrich-Ebert-Foundation in
the Baltic states**

Dzirnavu Street 37–64
LV 1010

The statements and conclusions are the sole responsibility of the author and do not represent an official opinion of the Friedrich-Ebert-Stiftung.

Commercial use of all media published by the Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) is not permitted without the written consent of the FES.

Front cover: picture alliance/Westend61
Design concept: www.bergsee-blau.de
Layout: www.stetzer.net

EUROPA

Covid-19 un dzimums. Latvijas gadījuma izpēte

Latvijas gadījuma izpēte liecina, ka Latvijā Covid-19 ierobežošanas un sociāla atbalsta sniegšanas politika ir kopumā bijusi labvēlīga sievietēm. Vidējai sievietei Latvijā, ja vien viņa smagi nenaslima ar Covid-19, pandēmijas laiks varēja izrādīties vieglāks nekā vidējam vīrietim: vairāk sieviešu varēja strādāt attālināti, eksistēja funkcionējošs sociālās drošības tīkls, kas ļāva pensionēto cilvēku ienākumiem (starp senioriem sieviešu skaits pārsniedz vīriešu skaitu pat divas reizes) palielināties 2021. gadā. Taču no šī vispārējā principa ir nozīmīgs izņēmums: sievietes ar bērnudārza vai skolas vecuma bērniem. Daudzbērnu vai vientuļie vecāki visbiežāk ziņoja par pandēmijas negatīvo ietekmi uz viņu garīgo veselību. Atšķirībā no citiem darbiniekiem, kuriem attālinātais darbs bija ieguvums, vecākiem ar skolas vecuma bērniem tas nozīmēja vairāk pienākumu, rūpēties par bērniem darba laikā un nodrošinot viņiem iespējas sekot skolas programmai. Pētījuma autori piedāvā arī turpmāk līdzīgās krīzēs vecākiem piešķirt beznosacījuma atbalstu, kā arī sniegt lielāku palīdzību vecākiem attālināto mācību organizēšanai.